

CVO PANTA RHEI
de Avondschool

Taalontwikkellend lesgeven

Sleutel instapbundel spelling

Primitive spelling bees

1 DEEL I - DE WERKWOORDSVORMEN

1.1 BASISBEGRIPPEN

Typisch voor het werkwoord is dat het vervoegd kan worden. Het werkwoord krijgt een andere vorm afhankelijk van:

- het onderwerp waar het bij staat: de 'persoon' (eerste, tweede, derde)
- het getal van het onderwerp (enkelvoud/meervoud)
- de tijd (tegenwoordige tijd, verleden tijd)

Enkelvoud	1 ^{ste} persoon	ik slaap
	2 ^{de} persoon	jij slaapt
	3 ^{de} persoon	hij/zij slaapt
Meervoud	1 ^{ste} persoon	wij slapen
	2 ^{de} persoon	jullie slapen
	3 ^{de} persoon	zij slapen

Als het werkwoord niet vervoegd is dan spreken we van **de infinitief**.

➔ Vb: spelen, drinken, rijden, vervoegen, eten, slapen, rekenen, ...

Als het werkwoord vervoegd is dan spreken we over **de persoonsvorm**.

➔ Vb: Ik speel, jij drinkt, wij rijden, zij vervoegt, jij eet, Julia slaapt, zij rekenen,...

De stam van het werkwoord is de vertrekbasis voor de verdere vervoeging. Je vormt de stam door de uitgang van de infinitief (–en) weg te laten. Pas op, soms moet je de schrijfwijze aanpassen om de klank van in de infinitief te behouden.

➔ Vb:

<u>infinitief</u>	<u>stam</u>
lachen	lach
praten	praat

! maar uitzonderingen:

komen	kom
-------	-----

Enkele veelgebruikte **afkortingen**:

INF = infinitief

TT = tegenwoordige tijd

VT = verleden tijd

VD = voltooid deelwoord

Er zijn **regelmatige en onregelmatige werkwoorden**:

Regelmatige werkwoorden = zwakke ww (zonder klankverandering)
= de vervoeging verloopt volgens algemene regels

→ Vb:	<u>INF</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
	praten	praatte	gepraat
	koken	kookte	gekookt
	antwoorden	antwoordde	geantwoord
	telefoneren	telefoneerde	getelefoneerd

Onregelmatig werkwoorden = sterke ww (mèt klankverandering)
= de vervoeging is onregelmatig

→ Vb:	<u>INF</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
	spreken	sprak	gesproken
	kijken	keek	gekeken
	doen	deed	gedaan

Sommige werkwoorden zijn gedeeltelijk regelmatig en gedeeltelijk onregelmatig:

→ Vb:	<u>INF</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
	vragen	vroeg	gevraagd

1.2 DE TEGENWOORDIGE TIJD: De kwestie -d, -t, -dt

Vb: Jan (antwoorden) **antwoordt** altijd correct op alle vragen.

- Zoek het onderwerp in de zin: **Jan**
- In welke 'persoon' staat het onderwerp? **3de persoon enkelvoud**
- Neem de stam van het werkwoord: **antwoord**

Vervoeg de stam volgens onderstaand schema:

Enkelvoud	1 ^{ste} persoon	Ik	STAM	antwoord
	2 ^{de} persoon	Jij / je	STAM + T	antwoordt
	3 ^{de} persoon	Hij/ zij/ ze/ u/ naam	STAM + T	antwoordt
Meervoud	1 ^{ste} persoon	Wij	Infinitief	antwoorden
	2 ^{de} persoon	Jullie	Infinitief	antwoorden
	3 ^{de} persoon	Zij	Infinitief	antwoorden

 Uitzondering op deze regel: Als jij/je als onderwerp NA de pv staat:

- Vb: Rijd je graag met de auto?
Antwoord je niet graag op die vraag?

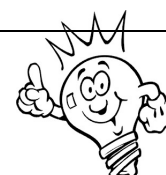
Vervang de werkwoordsvorm waar je aan twijfelt door dezelfde vorm van een werkwoord waarvan de stam niet eindigt op 'd'. Dan hoor je gewoon of er een 't' bij moet of niet. Op die manier kan je veel fouten vermijden. Vb: drinken/ spelen/ smurfen.

1.2.1. DE GEBIEDENDE WIJS OF IMPERATIEF

De gebiedende wijs wordt vaak gebruikt in taken/ opdrachten/ toetsen.

- Vb: Schrijf de juiste werkwoordsvorm. Verbind de juiste woorden.

Hiervoor gebruiken we altijd de stam (of de ik- vorm) van het werkwoord.

OEFENINGEN op de tegenwoordige tijd

1. Wij (drinken) **drinken** graag koffie.
2. (Vinden) **Vind** je dat een mooie film?
3. In die film (worden) **wordt** dat meisje gek.
4. Ze (worden) **wordt** niet gek van de koffie want ze (vinden) **vindt** koffie lekker.
5. (Duiden) **Duid** aan op de tekening.
6. (Worden) **Word** je graag uitgelachen?
7. (Raden) **Raad** eens wie er gebeld heeft?
8. Jij (worden) **wordt** graag verwend, is het niet?
9. (Worden) **Wordt** je zus mama?
10. (Vinden) **Vindt** Elise dat mooi?
11. Ik (raden) **raad** nooit juist.
12. U (raden) **raadt** nooit waar de schat is.
13. (Vinden) **Vindt** U dat niet geweldig?
14. (Baten) **Baat** het niet, dan (schaden) **schaadt** het niet.
15. (Haten) **Haat** jij haar?
16. Het schaap (blaten) **blaas** vrolijk in de wei.
17. (Haten) **Haat** je moeder haar?
18. (Baden) **Baad** Luc in grote luxe?
19. (Vinden) **Vind** de juiste oplossing.
20. (Vermoorden) **Vermoordt** hij zijn zus?
21. De poes (miauwen) **miauw** want ze wil naar buiten.
22. Vader is moe, hij (geeuwen) **geeuwt** al de hele tijd.
23. (Melden) **Meld** jij alles aan jouw overste?
24. Jan (vertellen) **vertelt** graag verhalen en An (luisteren) **luistert** altijd.
25. Nina (tellen) **telt** niet meer mee!
26. Het tijdschrift Story (melden) **meldt** de geboorte van de prinses.
27. (Smelten) **Smelt** jij de chocolade?
28. (Smelten) **Smelt** de boter snel in de microgolfoven?
29. (Baden) **Baad** jij in grote luxe?
30. (Kaderen) **Kadert** dat binnen uw plan?

1.3 DE VERLEDEN TIJD

1.3.1 De verleden tijd van zwakke werkwoorden

Vb: Jan (antwoorden) **antwoordde** altijd correct op alle vragen.

Hier passen we de regel van 'T KoFSCHiP (of 'T FoKSCHaaP) toe. Deze woorden zijn een verzameling van *de stemloze medeklinkers*.

Komt de laatste letter van de stam voor in 'T KoFSCHiP?

JA :	stam + te	bak +te = bakte
		praat + te = praatte (dus dubbele t)
NEEN:	stam + de	speel + de = speelde
		antwoord + de = antwoordde (dus dubbele d)

Een stam die eindigt op een dubbele medeklinker bestaat niet in het Nederlands.

→ Vb:	bluffen	stam = bluff	verleden tijd= blufte
	bellen	stam = bel	verleden tijd = belde

Bij een stam die eindigt op v of z verandert de 'z' in 's' en de 'v' in 'f'. Maar de regel van 't kofschip geldt voor de oorspronkelijke 'z' of 'v'.

→ Vb:	vrezen	stam = vrees	verleden tijd = vreesde
	beloven	stam = beloof	verleden tijd = beloofde

1.3.2 De verleden tijd van de sterke en onregelmatige werkwoorden

Er zijn geen vaste regels. Elk werkwoord heeft zijn eigen vervoegingen en leer je best van buiten. (zie pagina 9)

OEFENINGEN op de verleden tijd

1. Wij (drinken) **dronken** graag koffie.
2. Jan (praten) **praatte** de hele tijd.
3. Zij (kopen - meervoud) **kochten** een huis.
4. Jij (antwoorden) **antwoordde** nooit.
5. Sofie (vinden) **vond** het een mooie stoet.
6. Inge (dansen) **danste** de hele tijd.
7. (Reageren) **Reageerden** wij dan nooit goed?
8. (Bieden) **Bood/Boden** zij veel geld voor dat kunstwerk?
9. Toen Jules (binnenkomen) **binnenkwam**, (worden) **werd** ze rood.
10. Hij (haten) **haatte** haar egoïstisch kantje.
11. (Duiden) **Duidde** je alles goed aan in jouw cursus?
12. Ik (samenvatten) **vatte** al mijn cursussen goed **samen**.
13. Wij (luisteren) **luisterden** aandachtig naar het concert.
14. Hij (douchen) **douchte** slechts één keer per maand.
15. Gisteren (stormen) **stormde** het enorm hard in Gent.
16. Kim (tennisen) **tenniste** al van haar vijf jaar.
17. Jo (krijgen) **kreeg** een mooie fiets voor zijn verjaardag.
18. De brommer (rijden) **reed** snel de berg op.
19. De zon (schijnen) **scheen** door de wolken.
20. Die man (heten) **heette** Lowie, maar iedereen (noemen) **noemde** hem 'Wie'.
21. Anneke (fietsen) **fietste** de berg op.
22. (Baten) **Baatte** het niet, dan (schaden) **schaadde** het niet.
23. (Vermoorden) **Vermoordde** hij zijn zus?
24. (Verdraaien) **Verdraaide** hij de feiten zodat je er gunstiger uitkwam?
25. De inzittenden (verongelukken) **verongelukten** gelukkig niet.
26. Guido (vertellen) **vertelde** graag moppen.

1.4 DE SPELLING VAN HET VOLTOOID DEELWOORD

1.4.1 Zwakke werkwoorden

Jan is er altijd in (slagen) **geslaagd** om correct te antwoorden op de vragen.

Komt de laatste letter van de stam voor in 'T KoFSCHiP?

JA :   stam + t   plukken = ik heb geplukt

NEEN: stam + d   spelen = ik heb gespeeld

Wanneer de stam al eindigt op een –d of een –t moet je er natuurlijk geen extra bijvoegen!

→ Vb: haten = ik heb gehaat

Ga even na hoe je de verleden tijd uitspreekt en je hoort wat de laatste letter is van het voltooid deelwoord.

→ Vb: pakken: gepakt   (want 'pakte')
          halen: gehaald   (want 'haalde')
          horen: gehoord   (want 'hoorde')

1.4.2 Sterke werkwoorden

Het voltooid deelwoord eindigt op -en.

→ vb: (Zij heeft)   geschreven.
          (Hij is)   gevallen.

Enkele 'lastige' hoofdtijden.

Infinitief	Verleden tijd	Voltooid deelwoord
afdingen	dong af	afgedongen
bederven	bedierf	bedorven
bevelen	beval	bevolen
blazen	blies	geblazen
dragen	droeg	gedragen
druipen	droop	gedropen
eten	at	gegeten
geven	gaf	gegeven
graven	groef	gegraven
hangen	hing	gehangen
heffen	hief	geheven
hijsen	hees	gehesen
meten	mat/maten	gemeten
(uit)pluizen	Ploos (uit)	(uit)geplozen
ruiken	rook	geroken
schenden	schond	geschonden
scheren	schoor	geschoren
slaan	sloeg	geslagen
spijten	speet	gespeten
stelen	stal	gestolen
varen	voer	gevaren
wreken	wreekte	gewroken
zwellen	zwol	gezwollen
zwerven	zwierf	gezworven

OEFENINGEN op het voltooid deelwoord

1. Wij hebben de taak (maken) **gemaakt**.
2. Jelle heeft je overal (zoeken) **gezocht**!
3. De directeur heeft zich (vergissen) **vergist**, het was Koen die over de muur is (klimmen) **geklommen** niet Alice en dus werd de verkeerde (straffen) **gestraft**.
4. Alice heeft dat nog nooit (durven) **gedurfd** en dit had ze nochtans (zeggen) **gezegd** tegen meneer Dewolf!
5. Mama heeft met de Lotto (spelen) **gespeeld** en heeft alle zes cijfers juist (gokken) **gegokt**.
6. Heb je al op die mail (antwoorden) **geantwoord**?
7. Er wordt veel over jullie klas (klagen) **geklaagd**, er wordt te weinig (werken) **gewerkt**!
8. Ik had nooit (verwachten) **verwacht** dat het zo ging regenen!
9. Het festival is (uitregenen) **uitgeregend**.
10. Alle lekkere taarten stonden mooi (uitstallen) **uitgestald** in de etalage.
11. Hoe is het ongeluk (gebeuren) **gebeurd**? Had ze niet voldoende (tanken) **getankt**?
Of is zij tegen een boom (botsen) **gebotst**?
12. Het geld is (doorsluizen) **doorgesluisd** naar een bank in Zwitserland en vorig jaar (afhalen) **afgehaald**.
13. Maar mevrouw, ik heb nochtans zo flink (studeren) **gestudeerd**!
14. Heeft de eerste ploeg (voetballen) **gevoetbald** zondag? Ja hoor! Ik heb goed (supporteren) **gesupporterd**!
15. Alle bladzijden zijn eruit (scheuren) **gescheurd** omdat die poëet echt (haten) **gehaat** werd door de leerkracht!
16. Heeft de soep al (koken) **gekookt** en moet ze nog (aanlengen) **aangelengd** worden?
17. Nadat ze was (instappen) **ingestapt** heeft ze (bellen) **gebeld** naar haar man.
18. De vensterbanken moeten eerst (afschuren) **afgeschuurd** worden en vervolgens kunnen ze (verven) **geverfd** worden.
19. De hersenen van die man zijn na het ongeval zwaar (aantasten) **aangetast**.
20. Hij had (grijnzen) **gegrijnsd** en zei dat hij (verhinderen) **verhinderd** was.

1.4.3 Het voltooid deelwoord als adjectief (bijvoeglijk naamwoord).

Vb: De beantwoorde vragen waren volgens Jan niet moeilijk.

Het voltooid deelwoord kan ook een zelfstandig naamwoord bepalen. Het speelt dan de rol van adjectief en gedraagt zich volgens de regels van de adjectieven.

De adjectieven kennen geen vervoeging maar wel een *verbuiging*: Adjectief + e.

Daarna pas je de regels toe van de lange en korte klanken.

<u>Gewoon adjectief</u>	<u>VD in de rol van adjectief</u>	
Mooi	gebruikt	
Het mooie meisje (mooi + e)	Het gebruikte boek (gebruikt + e)	
Groot	vergroot	
Het grote kind (groot + e)	Het vergrote oog (vergroot + e)	
Kwaad	gedood	
De kwade man (kwaad + e)	De gedode kat (gedood + e)	

Het voltooid deelwoord gaat dus helemaal op in zijn rol van adjectief. Niet te verwarren met de verleden tijd!!

→ Vb:

VT

VD als adjectief

Hij plantte de boom

MAAR

De geplante boom (geplant + e)

Ze verbrandde het papier

MAAR

Het verbrande papier (verbrand + e)

Voor extra oefeningen op deze vier groepen kan je ook terecht op het internet.

Ga naar Google. Duid aan dat je enkel sites wil zoeken in het Nederlands. Geef volgende zoekterm op : 'werkwoordspelling oefeningen'. Er verschijnen een aantal websites waar je online kan oefenen en ook onmiddellijk kan kijken of je het goed gedaan hebt.

OEFENINGEN op het voltooid deelwoord als adjectief

1. Wij willen die (deuken) **gedeukte** auto niet! Geef mij maar liever een (krassen) **gekraste** spiegel!
2. Heb je goed geluisterd naar de (spreken) **gesproken** woorden?
3. Alleen Ilse kan de (kuisen) **gekuiste** bakken zo netjes gestapeld hebben!
4. Het (verbouwen) **verbouwde** huis ziet er goed uit!
5. De (beantwoorden) **beantwoorde** brief werd gisteren gepost!
6. Het speciaal (ontwerpen) **ontworpen** toestel is wel duur!
7. De (vatten) **gevatte** dief kon niet meer ontkomen!
8. Dat is erg lekker die (roken) **gerookte** paling!
9. De (lakken) **gelakte** tafel staat nu te koop.
10. Hoeveel (branden) **gebrande** cd's heb je bij?
11. De (vergroten) **vergroete** foto is mooi ingekaderd.
12. De (haten) **gehate** buurvrouw bleef maar nachtlawaai maken!
13. Mama schrok nogal van het (doden) **gedode** konijn.
14. De (vermoorden) **vermoorde** vogel werd begraven.
15. Het is makkelijk wandelen op de (verlichten) **verlichte** paden in Oostenrijk.
16. Daar was de lang (verwachten) **verwachte** mail!
17. De (verplaatsen) **verplaatste** meubelen werden teruggezet!
18. Gisteren werd de (afzetten) **afgezette** president uit het paleis gehaald.
19. Een (overdekken) **overdekte** speelplaats is altijd aangenaam in de winter.
20. De (vergroten) **vergroete** foto hangt boven de (vernieuwen) **vernieuwde** haard.
21. De (planten) **geplante** bloemen staan mooi in de (omspitten) **omgespitte** tuin.

1.5 VERVOEGING VAN WERKWOORDEN VAN ENGELSE HERKOMST.

Vb: Jan heeft alle correcte antwoorden naar mij (faxen) **gefaxt** .

Werkwoorden uit het Engels die helemaal ingeburgerd zijn in het Nederlands behandelen we ook voor de spelling als Nederlandse werkwoorden.

Alle werkwoorden van Engelse herkomst zijn zwak (van het type werken, werkte, gewerkt). Dat betekent dat de vervoeging gaat volgens het vertrouwde 'T KoFSCHiP.

Je moet ook rekening houden met het systeem van lange en korte klinkers in het Nederlands.

We maken een Nederlandse infinitief en zoeken de stam, daarna volgen we 't kofschip:

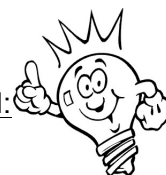
	<u>TT</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
faxen – en = fax	ik fax	ik faxte	ik heb gefaxt
finishen –en = finish	ik finish	ik finishte	ik heb gefinisht
scoren –en = scoor	ik scoor	ik scoorde	ik heb gescoord
checken –en = check	ik check	ik checkte	ik heb gecheckt
promoten –en = promoot	ik promoot	ik promootte	ik heb gepromoot

De dubbele l en de dubbele s verdwijnen:

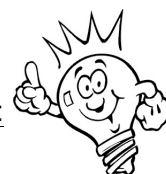
	<u>TT</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
crossen –en = cros	ik cros	ik croste	ik heb gecrost
basketballen-en=basketbal	ik basketbal	ik basketbalde	ik heb gebasketbald

Alleen als het voor de uitspraak noodzakelijk is behouden we het Engelse woordbeeld:

		<u>TT</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
baseballen –en=	baseball	ik baseball	ik basebalde	ik heb gebaseballd
racen-n	= race	ik race	ik racete	ik heb geracet
saven-n	= save	ik save	ik savede	ik heb gesaved
timen-n	= time	ik time	ik timede	ik heb getimed
deleten –n	= delete	ik delete	ik deletete	ik heb gedeletet

Bij een klinker als laatste klank van de stam is het simpel: klinkers zijn altijd stemhebbend:

		<u>TT</u>	<u>VT</u>	<u>VD</u>
rugbyen –en	= rugby	ik rugby	ik rugbyde	ik heb gerugbyd
bingoën-en	= bingo	ik bingo,	ik bingode	ik heb gebingood
taxiën-en	=taxi	ik taxi,	ik taxiede	ik heb getaxied

OEFFENINGEN op de vervoegingen van werkwoorden van Engelse afkomst.

1 De kampioen (racen, VT) **racete** tegen hoge snelheid over het circuit, maar hij (finishen, VT) **finishte** pas als tiende omdat hij zijn bandenwissel slecht had (timen, VD) **getimed**.

2 De politie arresteerde de man omdat hij had bekend dat hij (dealen, VD) **gedaald** had. Nadat zijn papieren (checken, VD) **gecheckt** waren en hij in de gevangenis (droppen, VD) **gedropt** was, kregen de politiemensen de indruk dat hun onderzoek van hogerhand (boycotten, VD) **geboycot** werd.

3 De manager van het bedrijf was woedend omdat zijn secretaresse zijn brieven niet (saven, VD) **gesaved** had. Hij had de indruk dat zij ook haar andere werkzaamheden heel slecht (plannen, VT) **plande**.

2 DEEL II - ENKELE ALGEMENE SPELLINGSREGELS

2.1 DE ENIGE SPELLING

Het Nederlands telt zo'n 12 000 bastaardwoorden. Dat zijn de woorden die het Nederlands uit een andere taal heeft overgenomen. Die woorden zorgden vaak voor spellingsproblemen. Een groot probleem was bijvoorbeeld 'c' of 'k'. Moest je *produkt* schrijven of *product*?

Vroeger mocht het op twee manieren want je had de voorkeurspelling op school en in openbare diensten, en de toegelaten spelling daarbuiten. Nu is er maar één officiële spelling meer. In vrijwel alle gevallen is dat de oude voorkeurspelling. Dit betekent dat we meestal de moeilijker schrijfwijze met c, x, th, qu, s, ae, ou behouden.

Er zijn geen echte spellingsregels voor deze bastaardwoorden. De spelling is vastgelegd in de Woordenlijst Nederlandse Taal of beter bekend als *het groene boekje*. Als je twijfelt moet je dus daar gaan kijken of de spellingcontrole op je computer activeren.

Enkele vuistregels bieden wel wat houvast:

- co-, col-, con-, corn-, cor- aan het begin van een woord zijn bijna altijd met 'c': *coalitie, collaboratie, commentaar, concert, controle*
- -ect, -uct, -ctief zijn met 'c': *dialect, project, product, actief*
- -caris, -catie, -catief zijn met 'c': *vicaris, publicatie, educatief*
- elekt- is altijd met 'k': *elektriciteit, elektronica*
- seks is altijd met 'ks', behalve *sex-appeal, sext, sextant, sextet, sexy*
- -theek is altijd met 'th': *bibliotheek, apotheek*

2.2 SAMENSTELLINGEN MET TUSSEN LETTER -N/-S

Samenstellingen zijn woorden die gevormd zijn uit twee of meer woorden die ook los kunnen voorkomen met **dezelfde betekenis** als in de samenstelling: *broek+zak of deur+klink*.

Afleidingen horen hier niet bij.

Dat zijn ook combinaties met een voorvoegsel of een achtervoegsel dat je niet los kunt gebruiken.:

→ Vb: *ver+drinken of haar+loos*.

Bij de regel voor tussenletter -n/-s kijken hebben we het enkel over de samenstellingen!

2.2.1 De tussen -s

Je schrijft een tussen-s als je tussen de twee delen van de samenstelling **een 's' hoort** in het standaard Nederlands van de streek waarin je woont.

Dat betekent dat er **dubbelvormen** mogelijk zijn afhankelijk van de uitspraak: *drug(s)beleid, geluid(s)hinder, voorbehoed(s)middel, belating(s)brief*.

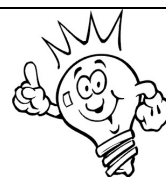
Consequent zijn! Schrijf je drugsbeleid, schrijf dan ook drugscentrum!

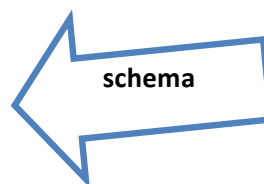
En wat als er al een 's' staat als eerste letter van het tweede deel? Daarvoor kan je nog altijd een beroep doen op het oude 'ezelsbruggetje': ik schrijf *stationsstraat* met 'ss' want in *stationsplein* hoor ik dat er een verbindings-s is.

2.2.2 De tussen -n

Je schrijft een tussen-n als het eerste deel van de samenstelling een zelfstandig naamwoord (znw) is dat uitsluitend een meervoud op -(e)n heeft.

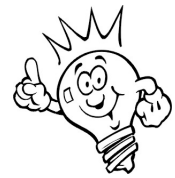

➔ Vb: zakenreis, krantenartikel, koninginnensoep, krullenbol, geitenkaas

Is het linkerdeel een zelfstandig naamwoord?	
Nee	Ja
Geen tussen-n <i>rodekool</i> *, <i>wiegelied</i>	Heeft het linkerdeel een meervoud dat eindigt op -en?
	Nee
	Ja
Geen tussen-n <i>gerstenat, aspergesoep</i> **	Heeft het linkerdeel een meervoud op -es?
	Ja
	Neen
	Geen tussen-n gedachtegang
	Wel tussen-n paardenmest

Dus geen tussen-n in:

dovenetel, blindedarm

het eerste deel is geen znw, wel een adjectief

horlogeketting

het eerste deel heeft een mv op s

spinnewiel, dwingeland, wiegelied

het eerste deel is geen znw, wel een werkwoord

tarwemeel

het eerste deel heeft geen mv

groentesoep

het eerste deel heeft een mv op -n én op -s

Uitzonderingen op deze regel

- Als het eerste deel een **versterkende betekenis** heeft schrijf je –e.
  - beregoed, reuzeleuk, stekeblind
- Als het eerste deel verwijst naar een persoon of zaak die uniek is, schrijf je –e.
  - zonnebril, maneschijn, helleveeg, Onze-Lieve-Vrouwekerk, Koninginnedag
- Bij **versteende samenstellingen**, waarbij je de delen niet meer als afzonderlijke woorden herkent, schrijf je –e.
  - bakkebaard, bruidegom, bullebak, kattenbelletje, kinnebak, ruggespraak

OEFFENINGEN op de tussenletter –n/-s

Vul in: e / s / n / en / es / .... en motiveer je antwoord

apetrots

tomatenplant

kippenhok

horlogeketting

dovenetel

hartenwens

horlogewinkel

gerstenat

rijstebrei

strottenhoofd

karrenwiel

aktetas

kastanjeboom

kippenei

2.3 GEBRUIK VAN KOPPELTEKEN (BELANGRIJKSTE REGELS)

In het Nederlands gaan we proberen om begrippen zoveel mogelijk ***aan elkaar te schrijven***.

→ Vb: samenstellingen: *een onroerendgoedfirma, de vierdewereldbeweging*

→ Vb: afleidingen: *contraproductief, het brutoloon, een pseudowetenschap*

We schrijven een koppelteken:

Bij een combinatie die moeilijk te lezen is

→ Vb: pop-elpee, hyena-vel, bom-melding

Anders lezen we dit mogelijks verkeerd: popelpee, hyenavel, bommelding

In samenstellingen met klinkerbotsing

→ Vb: zee-eend, gala-avond, na-apen, zo-even, ski-instructeur

Het *Groene Boekje* spreekt over klinkerbotsing wanneer we twee opeenvolgende klinkers als één (twee) klank zouden lezen.

In afleidingen met –achtig als het grondwoord op –a eindigt

→ Vb: zebra-achtig, lila-achtig

In samenstellingen die een hoofdletter bevatten

→ Vb: Rode-Kruispost, anti-Engels

Deze samenstellingen kunnen we niet aan elkaar schrijven.

In geografische namen en hun afleidingen

→ Vb: West-Vlaanderen, West-Vlaams, West-Vlaming

Afleidingen van een geografische naam worden geschreven zoals het grondwoord.

Bij gelijkwaardige delen

→ Vb: koning-keizer, priester-dichter, minister-president, zwart-wit, christelijk-sociaal

Hier gaat het om samenstellingen die naar de betekenis uit twee gelijkwaardige delen bestaan of die uit twee functies bestaan.

Bij werkverhoudingen

→ Vb: chef-dirigent, interim-bestuur, leerling-bakker

Hier gaat het om samenstellingen waarin een werkverhouding wordt uitgedrukt.

In samenstellingen met bepaalde voorvoegsels

→ Vb: niet-roker

Met het voorvoegsel 'niet'

→ Vb: ex-echtgenoot, oud-leraar, aspirant-journalist

Met voorvoegsels die wijzen op het voormalige en toekomstige van een status

We schrijven geen koppeltaken meer na pseudo, semi, quasi, privé tenzij er botsende klinkers in de samenstelling voorkomen.

In samenstellingen met letters, cijfers, tekens en initiaalwoord

→ Vb: gsm-net, 45-jarige, T-shirt, @-teken, tv-kijker

OEFENINGEN op het koppelteken

Duid de correcte vorm aan:

- 1. skioord**
- 2. netto-omzet**
- 3. zijaanzicht**
- 4. radioantenne**
- 5. milieu-inspectie**
- 6. Nieuw-Zeelandse**
- 7. een hotel-restaurant**
- 8. cultureel-maatschappelijk**
- 9. A4-formaat**
- 10. kleuren-tv**
- 11. oud-burgemeester**
- 12. VTM-achtig**
- 13. langetermijnplanning**
- 14. rooms-katholiek**
- 15. Benelux-land**
- 16. bureauchef**
- 17. Oudfrans**
- 18. Nobelprijs**
- 19. jij-vorm**
- 20. non-fictie**

2.4. HET TREMA OF DEELTEKEN

We gebruiken het trema bij:

- twee opeenvolgende klinkers in niet samengestelde woorden bij klinkerbotsing (cfr pg 6). We plaatsen het deelteken dan op de eerste letter van de tweede lettergreep.
→ Vb: coördinatie, geëlimineerd, officiële, poëzie
- de combinaties AE, AI, OI (ook al lezen we dit niet altijd fout)
→ Vb: Israël, maïs, egoïst
- meer dan twee opeenvolgende klinkers: Hier kan alleen de e of de i een deelteken krijgen, maar nooit meteen na een i. Het deelteken komt dan op de eerste letter van de nieuwe lettergreep.
→ Vb: knieën, mozaïek, geëerd

OEFENINGEN op het gebruik van het trema

Duid de juiste vorm aan

1. geerfd / geërfd / gëerfd	14. variëren/ variëren
2. coordinatie / coördinatie	15. verstrooiing / verstrooiïng
3. reunie / reünie / rëunie	16. principeel / principiëel
4. drieendertig / drieëndertig	17. fotokopieren / fotokopiëren
5. cocaine / cocaïne	18. gekopieerd / gekopiëerd
6. absenteïsme / absenteïsme	19. hygiene / hygiëne
7. opticien / opticiën	20. ancienniteit / anciënniteit
8. definieren / definiëren	21. geallieerden / gealliëerden
9. reïntegratie / reïntegratie	22. ruïne / ruïne
10. industrieel / industrieël	23. dieet / diëet
11. remedieren / remediëren	24. creatie / creätie
12. oriënteren / oriënteren	
13. officiële / officiële	

2.5 HET MEERVOUD

Woorden waarbij geen verkeerde uitspraak mogelijk is schrijven we **s** aan het woord.

→ Vb: cafés, garages, dictees, milieus

Meervoud van woorden die eindigen op een heldere klinker a, i, y, o, u, krijgen een **'s** omdat we dit anders onterecht als een korte klank zouden uitspreken.

→ Vb: agenda's, foto's, paraplu's, ski's, floppy's

Meervouden waarbij de klemtoon ligt op de -ie, krijgt het meervoud **ieën**

→ Vb: knieën, strategieën

Meervouden waarbij de klemtoon NIET ligt op de -ie, krijgt het meervoud **iën**

→ Vb: oliën, bacteriën, genitaliën

OEFENINGEN op het meervoud

Schrijf in het meervoud

1. pizza	pizza's
2. abonnee	abonnees
3. cadeau	cadeaus
4. collega	collega's
5. risico	risico's
6. loempia	loempia's
7. lelie	lelies / leliën
8. fantasie	fantasieën
9. categorie	categorieën
10. melodie	melodieën
11. bureau	bureaus
12. baby	baby's

2.6. HET VERKLEINWOORD

Plak het achtervoegsel ‘-je’, ‘-tje’, ‘-etje’, ‘-pje’ of ‘-kje’ vast aan het woord.

→ Vb: vormpje, katje, aardbeitje, dinertje

Bij woorden die eindigen op een **heldere klinker**, verdubbelen we die klinker (i wordt ie; é wordt ee).

→ Vb: skietje, programmaatje, fotootje, parapluutje, cafeetje

Bij woorden die eindigen op **y** (uitgesproken als ie) en **u** (uitgesproken als oe) schrijven we een weglatingsteken.

→ Vb: tiramisu’tje, hobby’tje

OEFENINGEN op het verkleinwoord

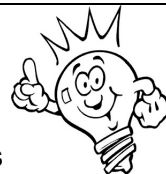
Geef de verkleinvorm

1. sla	slaatje
2. taxi	taxietje
3. bureau	bureautje
4. souvenir	souvenirtje
5. chocola	chocolaatje
6. mama	mamaatje
7. lelie	lelietje
8. pizza	pizzaatje
9. pony	pony’tje
10. café	cafeetje
11. dictee	dicteetje
12. programma	programmaatje
13. baby	baby’tje

2.7. DE BEZITSVORM

wanneer er geen gevaar is voor een verkeerde uitspraak

	als het woord eindigt op een medeklinker	→ vb: Walters fles
	als het woord eindigt op een doffe e	→ vb: Neles paard
+ s	als het woord eindigt op een klinker met teken	→ vb: Andrés café, België's land
	als het woord eindigt op een ie	→ vb: Sofie's kast
	als het woord eindigt op een klinker + y	→ vb: Britney's liedje

wanneer er gevaar is voor een verkeerde uitspraak

's	als het woord eindigt op een open klinker	→ vb: Anna's beer, fifi's mand
	als het woord eindigt op een medeklinker + y	→ vb: Wendy's fiets
'	als het woord eindigt op een sisklank	→ vb: Jezus' apostelen
	als het woord eindigt op een s, x, z	→ vb: Louis' boek, Dutroux's cel

OEFENINGEN op de bezitsvorm

Maak er de bezittelijke vorm van, vb: De man van Lies → Lies' man

1. De kat van Jan	→ Jans kat
2. De sofa van Geertrui	→ Geertrui's sofa
3. Het beleid van China	→ China's beleid
4. Het paard van sinterklaas	→ Sinterklaas' paard
5. De tv van Cindy	→ Cindy's tv
6. De cursus van Irene	→ Irenes cursus
7. De pen van Sarah	→ Sarahs pen
8. De auto van José	→ Josés auto
9. De hond van Inez	→ Inez' hond

2.8. ACCENTTEKENS

In algemeen gangbare woorden van Franse herkomst

We behouden de accenttekens enkel op de e als we die zonder accent verkeerd zouden uitspreken.

é (de klank /é/)

We behouden het accent aigu (é) enkel op het einde van de woord

→ Vb: comité, café, éclair, cliché, logé of logee (vrouwelijke vormen geen accent)

è en ê (de klank /è/)

We behouden altijd de accenten

→ Vb: scène, carrière, ampère

Andere klanken

We schrijven geen accent

In niet-algemeen gangbare woorden en uitdrukkingen (die nog typisch Frans aanvoelen) blijven de accenttekens op alle klinkers staan:

→ Vb: déjà vu, coûte que coûte, tête-à-tête

Overige tekens uit vreemde talen blijven staan

→ Vb: überhaupt, façade, knäckebröd, señorita

Op een hoofdletter plaatsen we geen accenten

→ Vb: Eén fout is te veel. A propos, ...

Hoe weet je nu of een woord uit het Frans thuis hoort in de eerste of in de tweede groep? Door het op te zoeken in *het groene boekje*!

2.9. Hoofdletters

→ Het eerste woord van een zin schrijf je met een hoofdletter

- Morgen valt de regering.
E-mail heeft steeds meer succes.
Cd's worden vaak gekopieerd.

Opmerkingen

- Als de zin met een **apostrof** begint, dan krijgt het tweede woord een hoofdletter.
  - 's Avonds drink ik nooit koffie.
- Na een **cijfer of symbool** volgt geen hoofdletter.
  - 9/11 staat bij iedere Amerikaan in het geheugen gegrift.
@ spreek je uit als 'at' of 'apenstaartje'.

→ De voornaam en de familienaam van een persoon schrijf je met een hoofdletter.

vb: Thomas, Peter Paul Rubens, Johan Vande Lanotte, Annie M.G. Schmidt

Ook persoonsnamen voor **merken** en 'producten van creativiteit' behouden hun hoofdletter.

vb: een rode Ferrari, een nieuwe Rubens, een Armani

Opmerkingen

- Een persoonsnaam die soortnaam is geworden (d.w.z. die niet meer naar één unieke persoon verwijst) schrijf je klein.
  - vb: de ware jakob, een echte don juan, wie is vanavond bob?
- Afleidingen van persoonsnamen schrijf je met een kleine letter.
  - vb: een victoriaanse moraal, marxisme
- Samenstellingen met persoonsnamen behouden hun hoofdletter, behalve als de naam niet meer duidelijk naar de persoon verwijst.
  - vb: een Hitchcockthriller, een Nobelprijswinnaar
  - vb: röntgenstralen

→ Namen van personen en zaken die als heilig worden beschouwd, schrijf je met een hoofdletter.

vb: God, Allah, Christus, de Heilige Geest, Onze-Lieve-Heer, het Koninkrijk Gods

→ **Een aardrijkskundige naam schrijf je met een hoofdletter. Dat geldt ook voor samenstellingen en afleidingen**

vb: België, West-Vlaanderen, Antwerpen, Noordzee,
vb: Andesgebergte, New Yorker, Zuid-Amerikaanse wijn, Saudi-Arabische sjeiks, West-Vlaamse jongeren

Opmerkingen

- De naam van een **bevolkingsgroep** of een lid daarvan krijgt een hoofdletter, ook als hij niet van een land- of streeknaam is afgeleid.

vb: een Brit, Walen, Arabieren, Palestijnen, Azteken, Inca's, Eskimo's, Joden
(= lid van een volk: 'Joden en Palestijnen')

- Godsdiensten en aanhangers daarvan, overkoepelende of raciale termen schrijf je met een kleine letter.

vb: christendom, christenen, islam, moslims, jodendom, de joodse religie, zigeuner, indiaan, zwarte, joden (= aanhanger van een godsdienst: 'joden en moslims')

→ **De naam van een taal of een dialect schrijf je met een hoofdletter. Dat geldt ook voor samenstellingen en afleidingen.**

vb: Nederlands, Frans Hasselts,
vb: Standaardnederlands, Verkavelingsvlaams, Franstalige politici

→ **De naam van een historische gebeurtenis of van een feestdag schrijf je met een hoofdletter.**

vb: De Tweede Wereldoorlog, de Guldensporenslag, de Oktoberrevolutie
vb: Kerstmis, Nieuwjaar, Moederdag, de Dag van de Arbeid

Opmerking

Afleidingen van feestdagen worden met een kleine letter geschreven.

- Kerstmis <-> kerstdag, kerstboom
- Pasen <-> paashaas, paasfeest
- Nieuwjaar <-> nieuwjaarsdag

→ **De namen van instellingen, organisaties, bedrijven, merken en gebouwen schrijf je met een hoofdletter. Dat geldt ook voor samenstellingen met die namen.**

vb: De Raad van State, de Wereldhandelsorganisatie, Google, Esso, het Atomium, de Kamerfractie

- 1.1 De titel van een boek, theaterstuk, film, tv-programma, tentoonstelling, publicatie of prijs schrijf je met een hoofdletter. Dat geldt ook voor samenstellingen.**
- De erfenis van Eszter, Koning Lear, Het zevende zegel, De slimste mens, De Tijd, de Hamletvertolking, de Oscaruitreiking
- 1.2 Namen van functies en titels schrijf je met een kleine letter.**
- koning, paus, president, bondskanselier, minister

OEFENINGEN HOOFDLETTERS

1. 's **W**oensdags spelen zij bridge.
2. 622 is het begin van de islamitische tijdrekening.
3. **H**et roet in de uitlaatgassen van een diesel is kankerverwekkend.
4. **E**r rezen ernstige twijfels aan de echtheid van de **R**ubens.
5. Ik denk dat Inge de ware jakob nu toch gevonden heeft.
6. **E**en laboratorium zonder bunsenbranders is ondenkbaar.
7. **Z**ulke berichten vind je uiterst zelden in **D**e **S**taandaard.
8. **V**ele **P**ortugese **J**oden (verwijzing naar volk, indien verwijzing naar religie: joden) vestigden zich in **A**msterdam.
9. **E**r hebben ook **B**elgische automerken, zoals **M**inerva, bestaan.
10. **K**onrad **R**öntgen ontdekte toevallig de naar hem genoemde straling.
11. **A**ls dat werk al af is, heb je het zeker met de **F**ranse slag gedaan.
12. **D**it schip heeft **B**ordeaux als thuishaven.
13. **W**aarom neem je geen aspirientje als je zo'n hoofdpijn hebt?
14. **S**ommige **L**atijns-**A**merikaanse auteurs zijn ook hier zeer bekend.
15. **E**en paar keer per jaar duikt er wel ergens een **S**tradivarius op.
16. **H**et **J**iddisch wordt met **H**ebreeuwse schrifttekens geschreven.
17. **D**e rijkswachters hadden de weg afgezet met **F**riese ruiters.
18. Ik kook niet vanavond, ga je niet mee chinezen?